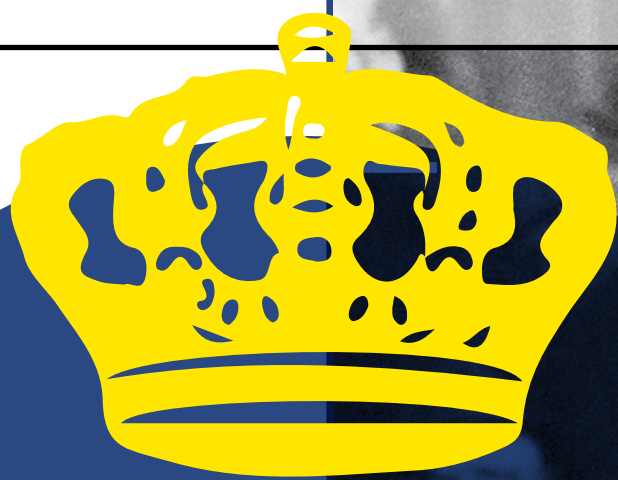

120

זה רק מחבר

עם חשבון טיקטוק פופולרי, תוכנית טלוויזיה שבועית וסרטוני יוטיוב שזוכים למיליוני צפיות, הרבי מלובביץ' נוכח בתקשורת וברשתות במלאת מאה ועשרים להולדתו יותר מאישי ציבור צעירים בהרבה – והעובדה שנפטר לפני 28 שנים לא ממש מפריעה לפעילותו השוטפת. מפגש עם מי שמלקטים ומשמרים כל תיעוד של האדמו"ר האחרון של חב"ד, כדי שדמותו הכריזמטית תמשיך להשפיע ולצבור חסידים גם כשהוא לא בסביבה

← אריאל שנבל, ניויורק

גל קור חריג תקף את ניריורק לפני שבועות אחרים, בסוף מרץ בואכה תחילת אפריל. התקופה הזאת מבשרת בדרך כלל את בוא האביב, אבל כשהגעתי ל"אהל" של הרבי מלובביץ' ברובע קווינס, הטמפרטורה עמדה על חמש מעלות צלזיוס מתחת לאפס. מצבותיהם של הרב מנחם מנדל שניאורסון ושל חמיו, הרב יוסף יצחק שניאורסון (הריי"ץ), שוכנות במעין מבנה רבוע גטול גג, כך שדבר לא הפריע לפיתיתי שלג אקראיים ליפול באיטיות על סידור התפילה כשעממתי לקרוא כמה פרקי תהילים. בהולטה של רגע העליתי פוסט לפייסבוק. לצד תמונת האוהל כתבתי: "פה בחצי השעה הקרובה. מי שרוצה לשלוח שמות לברכה וכו', בשמחה".

לאחר שעה וחצי נאלצתי לנעול את האפשרות להגיב, שכן עד אז הומטרו עליי מאות שמות, בכל דרך תקשורת אפשרית. מה לא היה שם. בקשות ליווה, לרפואה, לורע של קיימא, לגיוס קל, ואפילו למכירה מוצלחת של דירה ולמצאיאת עבודה. הפוסט, שהיה באוריו מעט מאוד זמן, הוכיח לי היטב שגם 28 שנים אחרי פטירתו, הארמו"ך האחרון של חסידות חב"ד הוא עדיין מושא הערצה שנושאות אליו עיני רבים, חלקם הגדול בכלל לא חסידים. הרבי – כך מכנים כולם את הרב מנחם מנדל שניאורסון, וכך נכנה אותו גם כאן – נולד לפני 120 שנה, ב"א בניסן תרט"ב, 18 באפריל 1902. הוא גדל בעיירה ניקולייב שבאוקראינה, או חלק מהאימפריה הרוסית. בגרותו נדר בחבי אירופה, ובקיץ 1940 הגיע לברוקלין בעקבות חמיו, הארמו"ך דאז של חסידות חב"ד. ב־1950 נפטר הריי"ץ, וכעבור שנה מונה חתנו לעמוד בראש החסידות. בשנים הבאות הוא ייפחך את חב"ד לורם חובק עולם, בזכות סדרת החלטות אופרטיביות ששום ארמו"ך חסידי או מנהיג יהודי כלשהו לא קיבל עד אז.

בהשראתו ובהוראתו של הרבי יצא חסידי חב"ד להשפיע על הפרהסיה היהודית בחלוקת נרות שבת ובאירועים פתוחים לציובו הרחב לרגל החגים והשבתות. המיוס הגדול מכולם היה מפעל "השלוחים", חסידים שיוצאים לכל מקום בעולם שיש בו נוכחות יהודית, ולו הזעירה ביותר. זו אינה משימה של כמה חודשים או שנים, אלא שליחות משפתחית לכל החיים. בהתאם להוראתו של הרבי, כל "בית חב"ד" הוא יחידה כלכלית בפני עצמה, שצריכה להיות מסוגלת לעמוד על רגליה. מטה חב"ד בברוקלין מסייע אומנם למשפחות השלוחים בנושאים רבים ובראשם חינוך הילדים, שמבוסס כיום על מערכת אינטרנטית מורכבת ורבת תוכן; ואחד משיאי השנה בחסידות חב"ד הוא אומנם "כינוס השלוחים", כשהשלוחים מגל רחבי העולם (ומיד לאחר מכן גם השלוחות) מגיעים לברוקלין, לכמה ימי מפגשים, סדנאות והחלפת כוחות – אבל

Yossi Melamed, JEM Fund

השפעתו רק גדלה אחרי מותו. הרבי מלובביץ'

מענדל גור־אריה: "היה צלם חתונות שעבד במנהטן לפני כמה עשרות שנים, וצילם גם כמה אירועים שהרבי השתתף בהם. לא מזמן נודע לנו שיורשיו עומדים לזרוק את התשלילים שהוא שמר. החומר היה מסודר במאות קופסאות נעליים ששכבו במרתף ביתו. ביקשנו לבדוק אם יש שם תמונות של הרבי, ובמשך שבועות עברנו קופסה אחרי קופסה, תשליל אחרי תשליל"

ההתנהלות היומיומית של כל אחד מבתי חב"ד עצמאית לחלוטין. באמצעות השגרירויות הללו הפכה חב"ד למותג מוכר היטב בעולם ככלל ובעולם היהודי בפרט, שלא לדבר על מטיילים ותרמילאים שמתייחסים לבתי חב"ד כסניף של מדינת ישראל לעת מצוא.

פטירתו של הרב שחולל את כל זה הייתה אמורה להוביל לאחת משתי תוצאות: הכתרת ארמו"ך חדש, כנהוג בחסידויות, או התפרקות של חב"ד לרסיסים. במציאות, הרברים התגלגלו אחרת: ארמו"ך חדש לא הוכתר, אך חב"ד צמחה, גדלה והתחזקה בכל מדר. כדי להסביר את התעצמות כוחו והשפעתו של הרבי גם אחרי מותו, אפשר לפנות לכיוונים מיסטיים – הפגל המשיחיסטי בחב"ד אכן עושה זאת – אבל יש לכך גם גורמים ארציים ומעשיים. הראשון בחשיבותו הוא מפעל ההנצחה האדיר, ויחד

עם זאת הנחבא אל הכלים, שמפעילה חב"ד מהמטה העולמי שלה בברוקלין.

ארגון המדיה של חסידות חב"ד, Jewish Educational Media או JEM, הוקם בתחילת שנות השמונים. ייעודה: לשמר, לארכב ולהפיץ כל מילה מתועדת מפיו ומעטו של הרבי בחייו ובשנות הנהגתו הארוכות. כיום שוכן הארגון במרחק כמה רחובות מביתו של הרבי ומרכז החסידות בשרדת איסטון פארקוויי 770. דבר בחזיתו של בניין JEM לא מרמז על המתרחש בתוכו. בחלל לא גדול שמוחלק לכמה חדרים קטנים ומרחבי עבודה פתוחים מתרחש התהליך שמניע את גלגלי חיותו של הרבי מלובביץ' גם היום. מכאן מנפקים אנשי JEM – יום אחד יום, שנה אחר שנה – תוצרי וידאו, אודיו ודפוס המוקדשים לדמותו ולהגותו של הרבי. כארבעים עובדי הארגון פועלים בברוקלין וברחבי העולם. מי שעומד בראש המפעל הוא אלקנה שמוטקין, חסיד חב"ד בן 47. JEM הוקמה בשנת 1981, הוא מספר, "אבל שנים קודם לכן כבר היו מקלטים ומעבירים את שיחות הרבי ואת ההתועדויות שערך בימי חול. השלב הראשון היה קו מיוחד, מעין 'טלפון אדום', שהותקן בחדר מעל האולם ב־770. בכל פעם שהרבי היה עורך

מאות קווים המשרים שידור ישיר של הרבי למאות קהילות חב"ד. חדר הטלפוניה ב־770. למטה: עמדה לשימור הקלטות קול והמרתן לפורמט דיגיטלי

צימאון גדול לראות, לשמוע ולקבל מהרבי השראה והדרכה. בשנה לאחר מכן, לקראת י' בשבט (מועד פטירתו של הריי"ץ ותחילת כוונתו של הארמו"ך האחרון – א"ש), ביקשתי ממנהלי JEM שיתנו לי גישה לחומרים המוקלטים כדי ליצור סרט. שכרתי סטודיו במנהטן ועברנו שבועות ארוכים, בעיקר בלילות. למיזמן דאג הרב קרינסקי האב, שהוא גם יו"ד 'המרכז לענייני חינוך' בחב"ד. העלות הייתה 18 אלף דולר, וזה היה הימור של ממש. בתקופה ההיא לא היה דבר כזה, שחסידים יושבים וצופים בסרט. לא היו מכשירי וידאו או מסכים בבתיים של חסידי חב"ד, זה היה חצי שיגעון.

"אספנו בדרים שאמר הרבי במשך השנים לגבי י' בשבט, ובסוף יצא סרט תיעודי בן 25 דקות, יו"ד שבט עם הרבי". ההצלחה הייתה מיידית, הסרט נמכר היטב והחזיר במהירות את ההשקעה. החזותי למרכז לענייני חינוך את הכסף, אבל אל דאגה, זו הייתה הפעם האחרונה שעשיתי טעות כזו", אומר שמוטקין בחיוך.

צילומי דולרים

בעקבות הסרט הוא הגיעו כמה סרטים אחרים, וכך נכנסה JEM בהדרגה לנעליה הנוכחית, כארגון המרכזי שמפיץ את תורתו של הרבי. גם אחרי יומיים ארוכים בחללי העבודה בבניין, קשה לתפוס את היקף החומרים המעורבים כאן. כל התכנים מתורגמים לשש עד שמונה שפות – אנגלית, עברית, ספרדית, צרפתית, רוסית, גרמנית, פורטוגזית והונגרית. הארגון מוציא ספרים ומדפיס תמונות של הרבי לפי הזמנה, ולאחרונה יש פרויקט חדש – תיוג אנשים שצולמו בעת קבלת דולר מהרבי, ומתן אפשרות להדפיס את תמונת המעמד בנגדלים שונים. JEM יש גם ערוצי יוטיוב בכמה שפות ודפים פעילים שנהנים ממאות אלפי עוקבים בכל הרשתות החברתיות, כולל טיקטוק, ואם תחיתם, רוב המפעל מתקיים בעזרת תרומות; דמי המנוי על החומרים שהוא מפיץ לא מכסים אפילו רבע מהעלות.

מענדל גור־אריה (39) הצטרף לשמוטקין לפני כמעט עשרים שנה, בהתחלה כתחקירן ובהמשך כאחד המנהלים. "בשלב די מוקדם עלה הרעיון ליצור קטע וידאו שבועי של כ־15 דקות, אבל תחינו אם יהיה מספיק חומ", הוא מספר לנו. "ערכנו מחקר קטן והחלטנו לעשות את זה במשך שנה, ומשם נראה איך נתקדם. כך נוצר 'תורת ימים' – פרויקט הדגל שלנו שנמשך עד היום, קרוב

אלקנה שמוטקין: "רבים חזו שחב"ד תתפרק עם פטירתו של הרבי, אני זוכר את הכתבות האלה בעיתונים. היום מספר השלוחים גדול פי שלושה משהיה עם פטירתו. אנשים לא היו מסכנים את עצמם ונותנים מעצמם אם לא היה כאן חיבור אמיתי לתורתו ולהנהגותיו"

צילומים: אראל שובל

לעשרים שנה, בלי שום רמז למצוקת חומרים. יש לנו פה אלפי שעות מתועדות של הרבי מרבר. כשלוקחים בחשבון שרוב השיחות וההתוועדויות שלו היו בכלל בשבתות ובחגים, שכמובן אי אפשר לתעד בהם, הכמות שבידנו היא מדהימה".

קהל היעד העיקרי לא השתנה לאורך השנים – חב"דניקים בכל רחבי העולם – אבל הפרויקט עבר כמה שינויים כדי שיתאים לרוח הזמן. "כיום אנחנו מוציאים בכל שבוע עשר דקות שכוללות קטע משיחה בגוון אקטואלי, ריאיון עם מישור שמספר על מפגש עם הרבי, ולפעמים ניגון וכדומה. גם המדיום השתנה: עד הקורונה היינו שולחים מדי חודש דיסקים לבתי חב"ד שלא היו מחוברים לאינטרנט, ולכל דיסק כזה הועלו הסרטונים של ארבעת או חמשת השבועות הבאים. עכשיו עברנו לאונליין בלבד. הקורונה האיצה תהליכים טכנולוגיים גם בקרב החב"דניקים שבעבר לא התחברו לאינטרנט.

"נוצר נוהג מקודש בבתי חב"ד בעולם: אחרי צאת השבת מתכנסים כולם בבית הכנסת או בביתו של השליח, ודואים יחד את הסרטון השבועי. כמה דקות של חיבור אקטואלי לרבי, וככה אפשר להתחיל את השבוע".

מעבר לארכיון של JEM, השתגם גם חומרים אחרים?

"בהחלט, זו אחת המשימות המרכזיות שלנו – לשים את היד על כל תיעוד אפשרי של הרבי. גם היום ממשיכים להגיע אלינו חומרים, חו הטרנגשות גדולה בכל פעם מחדש, מעין דרישת שלום שתמיד אפשר ללמוד ממנה משהו".

מחזיק הם מוגיעים?

"מלבד העבודה המסודרת של JEM בתיעוד הרבי באירועים, היו פרויקטים של גורמים פרטיים. אחד הגדולים שבהם הוא תיעוד המעמד השבועי של חלוקת הדולרים. ב־78, בעקבות אירוע לב, הרבי הפסיק לקבל אנשים לפגישות אישיות. במקומן נערכו פגישות קבוצתיות, ובסופן אנשים עברו ליידו לכמה שניות של ברכה, אבל זה היה עניין אקראי ולא מסודר. ב־1989, שלוש שנים בלבד לפני השבץ, הרבי החל לחלק דולרים באופן קבוע בכל יום ראשון. יותר מ־5,000 אנשים היו עומדים בתור בכל מזג אוויר, כדי לזכות להיות במחיצתו שלוש או ארבע שניות ולקבל ממנו שטר של דולר – שאותו אי לא תמורתו יתרמו לצדקה. הברה פרטית, WLCC, תיעדה את ההולקה הזו, ואנחנו רכשנו את הארכיון שלה ואת זכויות היוצרים על כל החומרים שיצרה".

בעצב, לקחתם לעצמכם זכות קניינית על דברי

להביא את הרבי לעולם. אמן גרפיטי ספרדי מצייר דיוקן הרבי על קיר מקלט בשדרות, 2010

תורה, בטרטונים ובהקלטות שמתעדים שיחות של הרב. זה לא בעייתי?

“אין לנו זכויות יוצרים על הרבי, אלא רק על החומר שהקלטנו או רכשנו. אם יש אנשים פרטיים שהקליטו אותו במקביל, זה כמובן שלהם. אנתנו השקענו לאורך השנים הזמן כסף בצידוד שאפשר את התיעוד הזה ואת פרויקט השימור שלנו. הגיוני שיהיו לנו זכויות על החומרים”.

איך הפכתם לזוג שמרבי את תיעוד הרבי?

“זה קרה בשלבים. עברנו עם גופים אחרים שהחזיקו תיעוד, כמו WLCC. לפני כ־15 שנה הם עמדו בפני החלטה אם להשקיע מיליונים בשימור החומרים או למכור לנו, וכאמור העדיפו למכור. האוסף שלהם והתיעוד הממושך שהיינו אחראים עליו הם שני המקורות העיקריים לצילומי וידאו של הרבי. היו עוד כמה מקורות, למשל ישראלי שצילם סטעים מתוודעדריות כדי להקריין לקבוצות חסידים בארץ. האוסף הזה נמכר לנו כבר בתחילת הדרך, לפני 25 שנה. היה לו גם אוסף תמונות של הרבי, ולימים קנינו אותו מהבן שלו. היום כבר קשה מאוד למצוא קטע וידאו לא מוכר של הרבי. בתקופה ההיא לא כל אחד החזיק ביד מכשיר שיכול לצלם סרטים, אבל ממש לפני כמה ימים הועברו אלינו שאריות של סרטים שערך הישראלי ההוא. בשעתו הם ניתנו כמתנה למישהו שגר כאן, והנכר שלו הרשה לנו להשתמש בקטעים האלה. אנתנו עדיין לא יודעים מה יש שם, אבל זה מרגש.

“לא תמיד היה פשוט לטפל בחומרים. היה למשל צלם חתונות שעבר במנהטן לפני כמה עשרות שנים, וצילם כמה אירועים שהרבי השתתף בהם. לא זומן נודע לנו שיורשיו עומדים לזרוק את כל התשלילים שהוא שמר בקפרינתו. החומר היה מסודר במאות קופסאות נעליים שזכנו במרתף ביתו כאבן שאין לה הופכין. ביקשנו לברוק אם יש שם תמונות של הרבי, ובמסך

“ככה לא נראית כת, ככה נראית חסידיות בריאה” אלקנה שמוטקין

תקציב לרכישת הצידוד. בנינו כאן תוכנה מיוחדת, כי בשום מקום לא מצאנו משהו שמתאים לנו”.

ניסים הם לא העיקר

האירוע המכונן בחייו של אלקנה שמוטקין התרחש בסוף שנת 1986 – כלומר תחילת תשמ”ז עבור ילד חב”דניק בן 12, בן לשלוחי חב”ד ממילווקי. לקראת שמיני עצרת נסעה משפחתו לגורלדו במקורן לצרכים של רשתות החזרות בארה”ב, ששירדו את המהדורות שלהן בחוף המזרחי ושלוש שעות לאחר מכן בחוף המערבי”, מסביר גוריאריה. “לבן החומר היה זול יחסית, כי הוא נועד לשרוד זמן מועט. פילם של קולנוע, לעומת זאת, אמור לשרוד לאורך זמן, ולכן הוא יקר יותר. כל החומרים של הרבי שהוקלטו על טייפ – ואנתנו השתמשנו רק בטייפ, כי אף אחד לא חשב אז לשמר את הדברים לעתיד – התחילו ללכת לאיבוד. האתגר הזה עמד לפתחם של ארכיונים בכל העולם, בתקופה שאמצעי אחסון אחרים היו עדיין יקרים מאוד. פורמטים השתנו במהירות, ואנתנו לא כל כך ידענו איך להתמודד עם המשימה. התחלנו תהליך של שחזור תוך כדי למידה מרשתות טלוויזיה גדולות כמו ESPN, עד שהגענו לפתרון אופטימלי, שגם הוא עלה הון”.

רוח העבודה הטכנית של האחסון והשימור כבר מאחוריהם, “אבל כל פורמט חדש דורש צוותים שמכינים בהדרה, וכמובן

צילום: Levi Freidin, JEM

“יש המון ניסים שפשוט נלכדו בווידיאו, אבל רוב הסיפורים שאנתנו מפיצים ומפיצים הם על האנושיות של הרבי”.

הם על האנושיות של הרבי”.

ילדי חב”ד ניגשים אל הרבי בהתוועדות

של הרבי. אבל ללמוד מתורתו, או לשמוע ולראות אותו אומר בעצמו את הדברים – אלה שתי חוויות שונות לגמרי. המורים שמלמדים את הילדים שלי לא ראו מעולם את הרבי. כשאני מספר עליו, המורים מקשיבים לי בפה פתוח. מה שאנתנו עושים ב־JEM – ההנגשה של החומרים האלה, הקטלוג וההפצה המדויקת – כל זה משאיר את דבריו חיים כאילו נאמרו היום. ואנתנו באמת רואים שהדברים נאמרו בזמן אמת לכתחית לימים שעוד יגיעו”.

אז בוא נדבר על היסוד המיסטי בחב”ד, אני אומר לשמוטקין. חסידים כותבים שאלות על פתקים, מניחים אותם בספרים המאגרים שיחות של הרבי, ומקבלים ממנו תשובות מדויקות, לטענתם. ממש עכשיו, כשעדיית סילמן פרשה מהקואליציה, חב”דניקים פרסמו קטע מאגירת של הרבי שמספרה ב’בצט” (259), שם נכתב: “תתמזע ממשלח פוחת והולך ויחוגו את חג המצות”. מה באמת המקום של ניסים, אותות ומופתים בהנצחת דמותו של הרבי, לעומת הנפח שתופסים דברי התורה שלו?

“יש המון ניסים שפשוט נלכדו בווידיאו, וגם עשינו שני סרטים מלאים מהניסים של הרבי, אבל מבחינתנו העברת תורתו וסיפור חייו של הרבי היא הפוקוס”, הוא משיב. “יש ויכח בין דרבי לאומרו”

שמוטקין: “תוך כדי הדברים על משה רבנו, הרבי התחיל לבכות. ישבתי מתחת לשולחן שלו וראיתי את הדמעות מתגלגלות מזקנו. זה הדבר הכי עוצמתי שהייתי עד לו בחיי. באופן אבסורדי וניסי, הטכנולוגיה המתקדמת יצרה מציאות שבה קל יותר היום ללמוד ישירות מהרבי, לראות אותו ולחוש את הדמעות שלו – מאשר לפני עשרים שנה”

של הרבי, ואני רואה איך הוא מעצים אותם ונותן להם יכולת להאמין בעצמם. זה הסיפור של הרבי”.

כך רואים את העניין כל ההבדלים?

“ימים חוו שחב”ד תתפרק עם פטירת הרבי, אני זוכר את הכתבות האלה בעיתונים. היום מספרי השלוחים גדול פי שלושה משהיה עם פטירתו. בכל חודש יש מיליוני צפיות בקטעי הווידאו של הרבי, והמספר גדל כל הזמן. אנשים לא העריכו מטפיק את מירת ההשפעה שלו על החסידים, ואת אופי ההשפעה הזו. אם היה מדובר במערכת יחסים לא בריאה, זה באמת היה מתפרק. אנשים לא היו מסכנים את עצמם ונותנים מעצמם, אם לא היה כאן חיבור אמיתי לתורתו ולהנהגותיו. וזה מקיף את כל החסידות. שותבי, השלוחים והשלוחות הם לא אנשים מיוחדים: אלה אנשים רגילים לגמרי, אבל הם עברו תהליך שבשכילו צריך דמות כמו הרבי”.

JEM היא גולת הכותרת של הנצחת הרבי מלובביץ’, אבל היא רק חלק ממפעל ההפצה העצום שמתנהל מביתו של הרבי. סיור במקום יכול לגרום סתירות: כל דלת שנפתחת מגלה מאחוריה חסידים שעמלים על פרסום תורתו ומשנתו של האדמו”ר במגוון פורמטים ואמצעים. פה תמצאו את המערכת של Chabad.org – כנראה האתר היהודי הגדול בעולם: את משרדי חו”ק (ועד הנחות בלשון הקודש) – הוצאה לאור של שיחות ודברי תורה שנאמרו מפי אדמו”רי חב”ד לדורותיהם, בדגש מיוחד על האחרון שבהם; ועוד מוזמים אחרים שכולם עובדים בסגורן למען מטרה אחת: המשך חיותו של הרבי, גם שנים רבות לאחר מותו.

אתת חסיבות המרכיבות להחלטתו של הרבי להישאר באמריקה ולא לעלות לישראל, הייתה שארה”ב היא מרכז העולם מבחינה תקשורתית. היום, לעומת זאת, אפשר לעשות כל דבר מכל מקום. אני שואל את שמוטקין אם יש עדיין צידוק לשהות של מטה חב”ד ושל JEM בברוקלין, במקום להעביר הכול לארץ הקודש. “קודם כול, משיח תכף מגיע ואז כולנו ממילא נעלה לארץ”, הוא משיב בחיך. “הרבי עצמו השקיע הזמן אנרגיה בישראל, אבל צריך לזכור שהוא הקים מחדש את חב”ד כתנועה אמריקנית בחלקים גדולים של אפייה. היא לא עברה מהשטטל באירופה ונשארה אותו דבר, כמו שקרה לרוב החסידות. להעביר את כל זה לישראל יהיה קשה מאוד, כי מדובר באנשים, בצורת חיים, באופי. עד שיבוא המשיח, כמובן.” ■

תלונות: dyokan@makorrishon.co.il